

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:

Edgar Allan Poe
METZINGERSTEIN: A Tale in Imitation of the German
Prevod: Tihomir Vučković

Edgar Allan Poe
MS. FOUND IN A BOTTLE
Prevod: Vuka Jeremić

Edgar Allan Poe
THE ASSIGNATION
Prevod: Borivoje Nedić

Edgar Allan Poe
KING PEST
Prevod: Jovica Aćin

Edgar Allan Poe
MORELLA
Prevod: Tatjana Simonović Ovaskainen

Edgar Allan Poe
SHADOW: A Parable
Prevod: Svetislav Stefanović

Edgar Allan Poe
LIGEIA
Prevod: Svetislav Stefanović

Edgar Allan Poe
SILENCE: A Fable
Prevod: Svetislav Stefanović

Edgar Allan Poe
NARRATIVE OF ARTHUR GORDON PYM
Prevod: Isidora Sekulić

Edgar Allan Poe
THE FALL OF THE HOUSE OF USHER
Prevod: Vera Stojić
Za prevod Vere Stojić © Zadužbina Ive Andrića,
Milutina Bojića 4, Beograd

Edgar Allan Poe
THE DEVIL IN THE BELFRY
Prevod: Aleksandra Mančić

Edgar Allan Poe
WILLIAM WILSON
Prevod: Vera Stojić
Za prevod Vere Stojić © Zadužbina Ive Andrića,
Milutina Bojića 4, Beograd

Edgar Allan Poe
THE MAN OF THE CROWD
Prevod: Vera Stojić
Za prevod Vere Stojić © Zadužbina Ive Andrića,
Milutina Bojića 4, Beograd

Edgar Allan Poe
THE ISLAND OF THE FAY
Prevod: Tihomir Vučković

Edgar Allan Poe
THE MURDERS IN THE RUE MORGUE
Prevod: Aleksandra Mančić

Edgar Allan Poe
THE PURLOINED LETTER
Prevod: Vera Stojić
Za prevod Vere Stojić © Zadužbina Ive Andrića,
Milutina Bojića 4, Beograd

Edgar Allan Poe
THE MASQUE OF THE RED DEATH
Prevod: Vera Stojić
Za prevod Vere Stojić © Zadužbina Ive Andrića,
Milutina Bojića 4, Beograd

Edgar Allan Poe
THE PIT AND THE PENDULUM
Prevod: Vera Stojić
Za prevod Vere Stojić © Zadužbina Ive Andrića,
Milutina Bojića 4, Beograd

Edgar Allan Poe
ELEONORA
Prevod: Tatjana Simonović Ovaskainen

Edgar Allan Poe
THE OVAL PORTRAIT
Prevod: Tihomir Vučković

Edgar Allan Poe
THE GOLD-BUG
Prevod: Aleksandra Mančić

Edgar Allan Poe
THE TELL-TALE HEART
Prevod: Vuka Jeremić

Edgar Allan Poe
THE BLACK CAT
Prevod: Ljubiša Jeremić

Edgar Allan Poe
THE OBLONG BOX
Prevod: Tihomir Vučković

Edgar Allan Poe
THE IMP OF THE PERVERSE
Prevod: Vera Stojić
Za prevod Vere Stojić © Zadužbina Ive Andrića,
Milutina Bojića 4, Beograd

Edgar Allan Poe
THE SYSTEM OF DOCTOR TARR AND PROFESSOR
FETHER
Prevod: Tihomir Vučković

Edgar Allan Poe
THE CASK OF AMONTILLADO
Prevod: Tatjana Simonović Ovaskainen

Edgar Allan Poe
HOP-FROG
Prevod: Tatjana Simonović Ovaskainen

Izabrana dela u ovom izdanju deo su svetskog javnog književnog dobra.
Copyright © 2020 za ovo izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-03226-0

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2020.

SADRŽAJ

Mecengerštajn	9
Rukopis pronađen u boci	17
Ugovoreni sastanak	29
Kralj Kuga: Priča s alegorijom	41
Morela	53
Senka: Parabola	59
Ligeja	63
Ćutanje: Bajka	79
Avanture Artura Gordona Pima	83
Pad Kuće Ašera	219
Đavo u zvoniku	237
Vilijam Vilson	245
Čovek gomile	265
Vilino ostrvo	275
Ubistva u ulici Morg	281
Ukradeno pismo	313
Maska crvene smrti	331
Bunar i klatno	337
Eleonora	351
Ovalni portret	357
Zlatna buba	361
Izdajničko srce	395
Crna mačka	401
Četvrtasti sanduk	411
Đavo perverzности	423
Sistem doktora Tara i profesora Federa	429
Bure amontiljada	447
Skočižabac	455

MECENGERŠTAJN

*Pestis eram vivus – moriens tua mors ero.**

Martin Luter

Užas i Neumitnost harali su i haraju svim dobima. Što onda precizno utvrđivati vreme zbivanja priče koju se spremam da ispričam? – I neću! Osim toga, imam i druge razloge to da zatajim. Neka bude dovoljno reći da je, u dobu o kome govorim, u unutrašnjosti Mađarske bilo uvreženo verovanje u učenja o metempsihozi. O tim učenjima samim – o njihovoj neverodostojnosti ili o njihovoj verovatnosti – ja ništa ne kažem. Međutim, tvrdim da veliki deo naše neverice – kao što La Brijer o svekolikoj našoj nesreći veli – *vient de ne pouvoir être seuls.***

Ali u sujeverju Mađara bilo je i praznoverica koje su se grančile s nemogućim. Oni – Mađari – i te kako su se suštinski razlikovali od svojih istočnjačkih autoriteta. Na primer, duša, govorili su prvi – a navodim reči jednog pronicljivog i pametnog Parižanina – *ne demeure qu'une seule fois dans un corps sensible: au reste – un cheval, un chien, un homme même, n'est que la ressemblance peu tangible de ces animaux.****

* Lat. *Živa nesreća sam bio – umirući, biću tvoja smrt.* (Prim. prev.)

** Fr. *potiče iz nemoći da stojimo sami.* (Prim. prev.)

*** Fr. *ne boravi više od jednom u razumnom telu, a u preostalo vreme, boravi u konju, psu ili čak čoveku kod koga je vidljiva sličnost sa ovim životinjama.* (Prim. prev.)

Porodice Berlificing i Mecengerštajn vekovima su bile u zavadi. Nikad dotle dve tako slavne kuće nisu jedna na drugu gledale popreko s toliko smrtne omraze. Izgleda da su izvor ovog neprijateljstva bile reči jednog drevnog proročanstva: „Jedan dičan rod će doživeti stravičan slom kad smrtnost Mecengerštajna bude odnela pobeđu nad besmrtnošću Berlificinga kao jahać nad svojim konjem.“

Naravno, same te reči su kazivale malo ili ništa. Ali i sitniji uzroci su umeli da izazovu – i to ne tako davno – podjednako značajne posledice. Osim toga, posedi, koji su bili jedan do drugog, odvajkada su se nadmetali koji će više uticati na zbivanja u jednoj već nametljivoj državi. Štaviše, prvi susedi su retko prijatelji, a žitelji zamka Berlificing mogli su da sa svojih visokih bedema zavire kroz same prozore dvorca Mecengerštajn. Ne manje no sve drugo, a više negoli vlastelinski sjaj koji im se tako izlagao pogledu, umeo je da ublaži razdražljiva osećanja manje kolenovičkih i manje bogatih Berlificingovih. Nije se onda čuditi što su reči onoga predskazanja, ma koliko bile budalaste, uspele da zavade i da u zavadi drže te dve porodice, koje je za uzajamnu svađu već predodređivao svaki podstrek koji je dolazio od nasledne zavidljivosti. Proročanstvo kao da je nagoveštavalo – ako je uopšte išta nagoveštavalo – konačan trijumf kuće koja je već bila moćnija, a naravno, slabija i manje uticajna porodica pamtila ga je zato s utoliko ljućom mržnjom.

Vilhelm, grof od Berlificinga, iako je bio visoka roda, u vreme u kome se zbiva ova priča bio je bolešljiv i izlapeo starac, koji se isticao samo neobuzdanom i zagriženom ličnom omrazom prema suparničkoj porodici, i strastvenom ljubavlju prema konjima i lovu, koja je bila toliko žarka da ga ni telesna oronulost, ni duboka starost, ni posustalost duha nisu sprečavali da iz dana u dan sudeluje u opasnostima lova.

Frederik, baron od Mecengerštajna, s druge strane, još nije bio punoletan. Njegov otac, ministar G., preminuo je mlad. Njegova majka, baronica M., preminula je ubrzo posle muža. Frederik je tada bio u petnaestoj. U velikom gradu petnaest godina i nije neki rok, ali u pustoši – u velelepnoj pustoši kakva je bila ta drevna kneževina, petnaest godina ima kudikamo dublje značenje.

Lepa gospa Mari! Kako je mogla da umre, i to od tuberkuloze? Ali to je put koji, bogu se molim, čeka i mene. Želeo bih da svi koje volim pomru od

te plemenite bolesti. Kako je to veličanstveno, nestati na vrhuncu mladosti – sa srcem što ga plavi strast – s maštom što je žeže oganj – u jesen – i onda biti zauvek pokopan u velelepnom jesenjem lišću!

Tako je umrla gospa Mari. Mladi baron Frederik je, bez ijednog živog rođaka, sam-samcit stajao uz kovčeg mrtve majke. On spusti ruku na njeno smireno čelo. Ni drhtaj mu ne prođe skladnim telom – ni uzdah mu se ne ote iz tvrdog srca. Od detinjstva neosetljiv, svojeglav i plah, sve do doba o kome govorim.

Usled nekakvih osobitih okolnosti, koje su se ticale vladavine njegova oca, mladi baron je odmah nakon očeve smrti preuzeo njegove goleme posede. Malo koji mađarski plemić je dotle imao tolika imanja. Posedovao je nebrojene zamkove. Najraskošniji i najveći bio je, naravno, dvorac Mecengerštajn. Međa baronovih oblasti nikad nije bila jasno povučena, ali opseg njegovog najvećeg parka iznosio je pedeset milja.

Kad je taj mlađani posednik, i tako dobro poznata ličnost, ušao u posed tako besprimernog bogatstva, malo se razmišljalo o verovatnom pravcu kojim će krenuti njegovo držanje. I zbilja, za ciglo tri dana, ponašanje ovog baštinika svirepošću je nadmašilo Iroda i sasvim prevazišlo očekivanja njegovih i najodanijih obožavalaca. Ubrzo su sramna razuzdanost – bezočne prevare – nečuvena zverstva – uverili njegove preplašene podanike da ih ubuduće nikakva ropska pokornost i nikakvo uvažavanje tananosti etikecije ne mogu ni najmanje zaštititi od nemilosrdnih otrovnih zuba ovog sitničavog Kaligule. Četvrtoga dana uveče ljudi su primetili da je u štalama zamka Berlificing izbio požar, i susedi su jednodušno zločin paljevine dopisali već stravičnom spisku baronovih zlodela i grozota.

Ali dok je trajao metež izazvan ovim događajem, mladi plemić je, utonuo u misli, sedeo u prostranim i pustim gornjim odajama porodičnog doma Mecengerštajnovih. Bogate, iako izbledele tapiserije, koje su se turobno le-lujale na zidovima, predstavljale su sumorne i veličanstvene likove hiljade slavni predaka. Ovde su sveštenici, ogrnuti raskošnim hermelinima, i prvosveštenici papini, prisni doglavnici tog samodršca i vladara, stavljali veto na zahteve nekog zemaljskog vladara, ili su, po nalogu vrhovne papske vlasti zaustavljali Sotonino buntovničko žezlo. Onde su mračne i stasite prilike Mecengerštajna vladara – dok su im mišićavi bojni konjici kidisali preko leševa smlavljenih neprijatelja i muževe najstaloženijih živaca prožimali

jezom. A ovde su, opet, zamamne i labuđe prilike gospi iz minulih doba, meka i dostojanstvena koraka, praćene nestvarnim milozvučjima, iščezavale u nedohodnicima nestvarnoga plesa.

Ali dok je baron slušao, ili se gradio da sluša sve glasniju vrevu koja je dopirala iz štala Berlificinga – ili je možda snevao kakvo novo, još bestidnije delo – oči mu nehotice skrenuše prema slici orijaškog konja neprirodne boje, koji je na tapiseriji bio predstavljen kao vlasništvo nekog Saracena, pretka suparničke porodice. Sam konj je u prednjem planu slike stajao nepomičan i kao kip – a podalje od njega, njegov sunovraćeni jahač umirao je od mača jednog Mecengerštajna.

Na Frederikovim usnama zaigra đavolski pakostan izraz kad shvati pravac kojim mu se zaputio pogled a da on toga nije bio svestan. Pa ipak, ne skloni pogled. Naprotiv, nikako nije umeo da objasni silnu strepnju koja je počela da mu kao senka pritiska duh. S naporom je izmirio svoja snolika i nepovezana osećanja s izvesnošću da je budan. Što je više piljio, to ga je ova čarolija više osvajala – kanda je bilo sve manje moguće da će ikad moći da odvoji pogled od opsene one tapiserije. Ali metež pred dvorcem odjednom postade glasniji i on natera sebe da upravi pogled ka blesku rumene svetlosti, kojim su štale u plamenu jarko osvetljavale prozore odaje.

Taj pokret, međutim, potraja samo tren. Baronov ukočen pogled se protiv volje vrati na zid. Na njegov krajnji užas i zaprepašćenje, glava džinovskog paripa je, u međuvremenu, promenila položaj. Vrat životinje, ranije kao iz saosećanja nadvijen nad gospodarevo prućeno telo, sad je, koliko je dug, bio ispružen prema baronu. Oči, koje se ranije nisu videle, sad su imale odlučan i ljudski izraz i iz njih je siktalo ognjeno i neobično rumenilo, a raširene nozdrve ovog očito jarnog konja izlagale su pogledu sve njegove grobno grozne zube.

Pretrnuo od straha, mladi plemić se otetura do vrata. Kad ih širom otvori, blesak crvene svetlosti, koji pokulja duboko u odaju, baci njegovu senku, jasno je ocrtavajući, na zalelujanu tapiseriju i prag, zauze tačan položaj i tačno ispuni konture nemilosrdnog i pobedom ozarenog ubice Saracena Berlificinga.

Da bi odagnao potištenost, baron pohita napolje. Na glavnoj kapiji dvorca sreće trojicu konjušara. Oni su veoma teško, i izlažući živote velikoj opasnosti, obuzdavali grčevite nasrtaje jednog džinovskog đogata plamene boje.

„Čiji je to konj? Otkud vam?“, upita mladić ljutitim i promuklim glasom, jer odmah shvati da je tajanstveni parip u odaji s tapiserijama slika i prilika besne životinje koju vidi.

„Vaše je vlasništvo, gospodaru“, odgovori jedan konjušar. „U najmanju ruku, niko drugi ne polaže pravo na njega. Uхватili smo ga dok je, pušeći se i peneci od besa, bežao iz štala zamka Berlificing, od požara. Držali smo da je pripadao ergeli stranih konja staroga grofa, pa ga vratismo misleći da je zalutao. Ali tamo konjušari poriču svako pravo svojine na tog stvora. A to je čudno, jer na konju su očigledni znaci da je jedva izmakao plamenu.“

„A i slova V. F. B. su mu, veoma razgovetno, žigom utisnuta na čelu“, upade u reč ovome drugi konjušar. „Pomislio sam, dabome, da su to inicijali Vilhelma fon Berlificinga – ali svi tamo u zamku uporno poriču da znaju išta o tome konju.“

„Krajnje čudno!“, reče mladi baron zamišljeno, očito ne shvatajući značnije svojih reči. „Velite da mu nema ravna – da je čudesan konj! Iako je, kao što sasvim umesno dodajete, podozrive i nepokorne čudi. Pa, neka bude moj“, dodade počutavši, „možda će jahač kao što je Frederik Mecengerštajn moći da ukroti i tog đavola iz Berlificingovih štala.“

„Grešite, gospodaru. Konj, kao što, mislim, već rekosmo, nije iz grofovih štala. Da jeste, znali bismo šta nam je činiti i ne bismo ga dovodili plemiću iz vaše porodice.“

„Tačno!“, primeti baron suvo, a u taj čas iz dvora izlete, unezvereni i navrat-nanos, komornik. Na uvo gospodaru ispriča da je iz odaje, reče i koje, naprasno nestao delić tapiserije, i pritom opširno iznese potankosti o nestanku. Ali iako je govorio tihim glasom, probuđenoj znatiželji konjušara ništa nije promaklo.

Mladog Frederika tokom razgovora kao da su raskinjala protivurečna osećanja. Međutim, on se brzo pribra, a na licu mu je titrao izraz odlučne pakosti dok je davao bespogovorne naredbe da se odaje o kojima je reč odmah zaključaju i da se ključ preda njemu lično na čuvanje.

„Jeste li čuli o nesrećnoj smrti staroga lovca Berlificinga?“, reče baronu jedan podanik, dok se, pošto paž ode, gorostasni konj, kog je plemić zadržao za sebe, dvostruko bešnje propinjao i poskakivao niz dugu aleju što je vodila od dvorca do štala Mecengerštajna.

„Nisam!“, reče baron i naglo se okrete prema govorniku. „Veliš da je umro?“

„Zasigurno je istina, gospodaru. A to za plemića vašeg imena, držim, neće biti neprijatna vest.“

Licem slušaoca namah se razli osmeh.

„Kako je umro?“

„Brzopleto nastojeći da izbavi omiljene konje za lov iz ergele, nesrećno je nastradao u požaru.“

„Zbilja!“, kliknu baron, kao da mu je postepeno i neoporecivo do svesti doprla tačnost neke uzbudljive misli.

„Zbilja!“, ponovi mu podanik.

„Grozno!“, reče mladić staloženo i ćutke uđe u dvorac.

Od toga dana se držanje raskalašnoga mladog barona Fon Mecengerštajna prema spoljašnjem svetu upadljivo izmenilo. Ponašanje mu je jamačno išlo uz dlaku svakom očekivanju i malo je odgovaralo snevanju matera mnogih izglednih udavača, a njegovi postupci i navike još manje su se nego ranije slagali s aristokratama u susedstvu. Uopšte ga nisu viđali izvan atara njegova imanja, a u svom prostranom i druželjubivom svetu on je bio bez ijednog druga – osim ako, naravno, taj čudovišni plahoviti konj vatrene boje, koga je odonda stalno jahao, nije imao nekakvo tajanstveno pravo da mu se smatra prijateljem.

Tu i tamo su, međutim, dugo stizali mnogobrojni pozivi iz susedstva. „Hoće li baron svojim prisustvom učiniti čast našim praznicima?“ – „Hoće li nam se baron pridružiti u lovu na divlje veprove?“ – „Mecengerštajn ne dolazi u lov!“ – „Mecengerštajn neće prisustvovati!“ – glasili su oholi lakonski odgovori.

Ove uvrede, koje su se ponavljale, ohole velmože nisu htele da trpe. Ovakvi pozivi bivali su sve manje srdačni – i ređi – i malo-pomalo, sasvim su prestali da stižu. Čak se čulo da udovica nesrećnog grofa od Berlificinga izražava nadu „da je baron možda kod kuće kad ne želi da je kod kuće jer prezire društvo sebi ravnih, a da jaše kad mu nije do jahanja jer više voli društvo jednog konja“. Ovo je zacemento bila veoma budalasta provala naslednog zlopamćenja, što samo dokazuje kako naše reči mogu da budu osobito plitke kad želimo da budu neobično delotvorne.

Ljudi meka srca su pak ovu promenu u ponašanju mladoga plemića tumačili prirodnim tugovanjem sina zbog preranog gubitka roditelja, ali oni su zaboravljali zversko i bezobzirno ponašanje sina u kratkom roku posle

toga gubitka. Bilo je, dabome, i takvih koji su smatrali da je to posledica mladićeve nadmenosti i svesti da ima viši rang. Opet, bilo je i takvih (od ovih mogu da pomenem porodičnog lekara) koji se nisu ustezali da kao razlog navedu bolesnu melanholiju i nasleđenu bolešljivost baronovu, dok su svetinom kolale mračne slutnje još sumnjivije naravi.

Zbilja, na baronovu izvitoperenu privrženost prema nedavno stečenom konju – privrženost kojoj kao da je svaki nov primer surovih i demonskih sklonosti te životinje davao novu snagu – napasletku su svi razložni ljudi počeli da gledaju kao na odvratnu i neprirodnu strast. U blesku podneva – u gluvo doba noći – bio bolestan ili zdrav – za omorine ili za olujnog vremena – mladi Mecengerštajn kao da je bio prikovan za sedlo ovog divovskog konja, čija je neobuzdana divljačnost tako dobro pristajala njegovom raspoloženju.

Bilo je prilika, povrh toga, koje su, u spoju sa skorašnjim događajima, davale nezemaljsko i zloslutno obeležje jahačevu ludilu, a i svojstvima konja. Izmerili su dužinu jednog skoka toga konja i ustanovili da zapanjujuće nadmašuje i najneobuzdanija očekivanja najmaštovitijih pogađača. Baron, osim toga, nije imao neko posebno ime za tu životinju, iako je u ergeli svaki konj imao ime. Baron je, osim toga, naredio da i štala ovoga konja bude podalje od ostalih štala, a što se tiče konjušarskih i drugih nužnih poslova, niko osim vlasnika nije smeo da ih obavlja, pa čak ni da ulazi u padok odvojene štale toga konja. Valja isto tako dodati da ni jedan jedini od tri konjušara, koji su uhvatili paripa begunca iz požara, nije mogao da se zakune da je, u onom opasnom rvanju s konjem, ili bilo kad kasnije, zbilja i dotakao životinju. Ne očekuje se da osobita bistrina u ponašanju jednog plemenitog i žustrog konja može tek tako da pobudi pažnju, ali u ovom slučaju su neke okolnosti prosto bole oči i najsumnjičavijim i najtromijim osobama. A priča se da je bilo trenutaka kad bi se okupljena, zanemela gomila užasnuto sklanjala od dubokog, značenjima punog i stravičnog topota ove životinje – trenutaka kad bi i mladi Mecengerštajn prebledeo i ustuknuo od prekog i prodornog pogleda njenih očiju, koje su gledale kao ljudske oči.

U čitavoj baronovoj pratnji, međutim, niko nije sumnjao u vatrenost velje ljubavi koju je mladi plemić gajio prema plahim svojstvima svoga konja. U najmanju ruku, niko osim jednog beznačajnog i kukavnog paža, čija nakažnost je svima smetala, a čija mišljenja su imala najmanju moguću važnost. On je (ako njegove misli uopšte zavređuju pomen) drsko tvrdio da njegov

gospodar nikad nije uskočio u sedlo a da pritom nije, iz neobjašnjivih razloga, i jedva primetno, zadrhtao, kao i da mu je uvek po povratku s dugog a uobičajenog jahanja svaki mišić lica ružio izraz trijumfalne zburadosti.

Jedne olujne noći Mecengerštajn, prenuvši se iz teškog sna, siđe iz svoje ložnice, uzjaha i u najvećoj hitnji odjuri u šumske lavirinte. Tako uobičajen događaj nije privukao naročitu pažnju, ali baronov povratak je posluga iščekivala s velikom zebnjom. Onda se, nekoliko sati posle jahačeva odlaska, oseti kako veličanstveni i ogromni bedemi dvorca Mecengerštajn pucaju i tresu se iz samih temelja, nestajući u gustoj i modrikastoj gromadi požara.

Kako se požar, kad je bio primećen, već bio tako stravično rasplamsao da su svi napori da se spase bar deo zdanja očigledno bili uzaludni, preneraženi susedi su dokono stajali okolo, osvojeni nemom, ako ne i ganutom zgranutošću.

Ali jedan novi i zastrašujući prizor ubrzo je prikovao pažnju svetine i pokazao koliko je uzbuđenje što ga u osećanjima svetine izaziva posmatranje ljudske patnje snažnije no ono što ga izazivaju najstravičniji prizori nežive materije.

Uz dug put oivičen starim hrastovima, koji je vodio od šume do glavnog ulaza u dvorac Mecengerštajn, videli su konja s gologlavim i raspamećenim jahačem u sedlu, kako skače pomamnije i od demona oluje.

Brzina jahanja, nema spora, nije bila u jahačevoj vlasti. U izrazu patnje na njegovu licu, u grčevitoj napregnutosti njegova tela, video se nadljudski napor, ali s njegovih ispucalih usnica, koje su, usled siline užasa, na više mesta bile progrizene, dopirao je samo samotni vrisak. Jedva da prođe časak, a prodorni topot kopita naglo zagluši urlanje plamenova i čiču vetrova – pa prođe još jedan, i parip je, u jednom skoku našavši se s one strane kapije i rova oko zamka, već dobrano grabio uz stepenište palate, koje je pod njim podrhtavalo, da bi iščezao u vihoru požara koji je harao.

Bes oluje se u istome času sleže i najednom zacari grobna tišina. Beli plamen je još uvek, kao mrtvački pokrov, skrivao zamak, a iz njega u miran vazduh, daleko uvis, suknu blesak čudovišne svetlosti, dok se oblak dima teško spuštao na bedeme, razgovetno ocrtavajući gorostasnu priliku konja.

Preveo Tihomir Vučković

RUKOPIS PRONAĐEN U BOCI

*Qui n'a plus qu'un moment à vivre
N'a plus rien à dissimuler.**

Filip Kino, *Atis*

Nemam mnogo da kažem o svojoj zemlji i o svojoj porodici. Zlopaćenje i duge godine odvojili su me od prve i otuđili od druge. Nasleđena imovina omogućila mi je obrazovanje višeg reda, a duh sklon razmišljanju pomogao mi je da sredim znanja vredno sticana u mladosti. Iznad svega, radovi nemačkih moralista pružali su mi veliko zadovoljstvo; ne toliko što sam nerazumno obožavao njihovu rečitu ludost, koliko zbog lakoće kojom sam, vođen navikom da strogo mislim, otkrivao njihove greške. Često sam bivao prekorevan zbog jalovosti mog genija; oskudnost mašte uzimana mi je kao zločin, a pironizam mojih shvatanja u svakoj prilici me je skupo koštao. Zaista, bojim se da je snažna sklonost fizikalizmu prožela moj duh zabludom veoma uobičajenom za ovo vreme – mislim na običaj da se svi slučajevi, čak i oni koji nemaju nikakve veze s njom, zasnivaju na načelima te nauke. Uglavnom, niko ne bi teže nego ja dopustio da ga *ignes fatui*** sujeverja odvede sa ozbiljnih područja istine. Mislim da je umesno što sve ovo

* Fr. *Onaj kome je preostao samo tren života, / Više nema šta da skriva.* (Prim. prev.)

** Lat. *budalasti plamen.* (Prim. lekt.)

unapred iznosim, da neverovatnu priču koju moram da ispričam ne biste smatrali buncanjem nezrele mašte, već stvarnim iskustvom duha kome je fantaziranje oduvek bilo prazno i mrtvo slovo na papiru.

Posle mnogih godina provedenih u obilaženju stranih zemalja, isplovio sam 18-- godine iz Batavije, luke na bogatom i naseljenom ostrvu Java, ka ostrvima arhipelaga. Išao sam kao putnik – nemajući neki drugi podstrek osim naročitog živčanog nemira, koji me je gonio kao zloduh.

Naš predivni brod, težak oko četiri stotine tona i bakrom okovan, bio je sagrađen u Bombaju, od malabarske tikovine. Bio je natovaren pamukom i uljem sa Lakadivskih ostrva. Ukrcali smo takođe i kokosovo vlakno, palmin sok, topljeno maslo, kokosov orah i nekoliko sanduka opijuma. Zbog nespretnog skladištenja brod se kretao pomalo nesigurno.

Pošli smo na put tek sa daškom vetra, pa smo više dana stajali pokraj istočne obale Jave, bez ijednog događaja koji bi razbio monotoniju naše plovidbe, osim povremenih susreta sa ponekim beznačajnim gusarom sa arhipelaga prema kome smo se zaputili.

Jedne večeri, nagnut preko ograde palube, primetio sam na severozapadu sasvim jedinstven usamljen oblak. Bio je uočljiv, kako zbog boje, tako i zbog toga što je to bio prvi oblak koji smo uopšte ugledali od našeg polaska iz Batavije. Posmatrao sam ga usredsređeno sve do zalaska sunca, kada se odjednom raširio i na istok i na zapad, opasujući horizont uskom trakom magle, koja je izgledala kao dugačka linija neke niske obale. Malo posle, moju pažnju je privukla mrko-crvena pojava meseca i neobičan izgled mora. Na njemu su se dešavale brze promene, i činilo se da je voda prozirnija nego obično. Mada se dno jasno videlo, uz pomoć viska sam utvrdio da je brod na dubini od oko petnaest stopa. Vazduh je odjednom postao nepodnošljivo vreo, prezasićen uskovitlanim isparenjima, nalik na ona koja se dižu sa usijanog gvožđa. Kako je padala noć, svaki dah vetra je izumro, i beše nemoguće zamisliti potpunije zatišje. Plamen sveće goreo je na krmi bez najmanjeg uočljivog treptaja, a dugačko vlakno visilo je između palca i kažiprsta, i nije se moglo zapaziti da i najmanje podrhtava. Pošto je, međutim, kapetan izjavio da po njegovoj proceni nema nikakvih znakova opasnosti, i kako smo bili nošeni sasvim prema obali, on naredi da se vežu jedra i baci sidro. Nikakva straža nije postavljena; posada, sastavljena uglavnom od Malajaca, podelila je svojevoljno po palubi. Sidroh pod palubu – već sasvim

obuzet slutnjom nekog zla. Naravno, sve što sam opažao utvrđivalo me je u predosećanju samuma. Poverio sam kapetanu svoja strahovanja, ali on nije obratio pažnju na moje reči i okrenuo se, ne udostojivši me ni odgovora. Ipak, pošto mi uznemirenost nije dala da spavam, popeh se oko ponoći na palubu. Tek što spustih stopalo na poslednju prečku stubišta, trgnu me glasno brujanje, nalik onom koje proizvodi brzo okretanje mlinskog točka, i pre nego što sam bio u stanju da ustanovim odakle potiče, shvatio sam da se brod tresе do samog svog središta. U sledećem trenu divlje penušanje zavitla nas na brodske grede, pa se strovali na nas sa svih strana, i zbrisa sve sa palube od pramca do krme.

Užasna snaga udara pokazala se, u velikoj meri, kao spas za brod. Iako potpuno ispunjen vodom i, štaviše, polomljenih jarbola, brod se posle samo jednog minuta tromo podiže iz mora, pa se, posrćući nakratko pod navalom oluje, konačno ispravi.

Nemoguće je objasniti kakvim sam čudom izbegao propast. Ošamućen naletom vode, pošto sam se malo povratio, našao sam se uklešten između krmenog stuba i kormila. S velikim naporom vratih se na noge, i dok sam unezvereno gledao okolo, u prvi mah mi se učini da smo se našli između silnih valova; tako je bio strašan, iznad najluđe mašte, vrtlog gorostasnog, zapenušalog okeana, koji nas je progutao. Utom sam začuo glas nekog starog Šveđanina, koji se ukrcao baš u času kad smo napuštali luku. Odgovorio sam mu vičući iz sve snage, te mi se on uskoro primače zanoseći se. Uskoro otkrismo da smo mi jedini preživeli nesreću. Osim nas samih, sve sa palube bilo je odneseno; kapetan i njegovi momci verovatno su nastradali u snu, jer su kabine bile napunjene vodom. Bez pomoći nismo mogli mnogo da učinimo za sigurnost broda; naši naponi su u početku bili paralisani stalnim očekivanjem da smesta potonemo. Lanac za sidro pukao je, naravno, kao konac još pri prvom naletu orkana; inače bismo u trenutku bili potopljeni. More nas je nosilo stravičnom brzinom, a voda se prolamala iznad nas. Kostur broda bio je načisto razglavljen i bili smo, skoro u svakom pogledu, znatno oštećeni; ali na našu najveću radost, ustanovili smo da pumpe nisu propale i da nije došlo do nekog velikog pomeranja tereta. Glavna žestina udara vetra već je prešla preko nas, tako da smo predviđali malu opasnost od siline vetra; ali smo sa užasom iščekivali njegovo potpuno smirenje, s razlogom se plašeći da bismo ovako skrhani neizbežno propali u stravičnom kovitlacu koji bi se

stvorio. Ipak, izgledalo je da se ova opravdana zebnja neće uskoro potvrditi. Čitavih pet dana i noći – tokom kojih se naš opstanak zasnivao na maloju količini palminog soka, s teškom mukom dovučenog s pramca – olupina broda letela je brzinom koja se ne da proceniti, pred naletima vetra koji su se brzo sustizali i koji su, iako ne uvek tako žestoki kao onaj prvi udar, ipak još uvek bili strašniji od svakog nevremena s kojim sam se ikada pre suočio. Prva četiri dana naš kurs, sa neznatnim odstupanjima, bio je jugoistok i jug; mora da smo jurili niz obalu Nove Holandije. Petog dana nastupi velika hladnoća, iako je vetar promenio pravac nešto više na sever. Sunce izroni sa bolesno žutim sjajem i pope se tek nekoliko stepeni iznad horizonta, ne zračeci uopšte jasnim svetlom. Nisu se mogli uočiti oblaci; pa ipak, vetar je postajao sve jači, duvajući nestalnim i ćudljivim besom. Oko podne, kako smo približno mogli da procenimo, našu pažnju opet privuče pojava sunca. To nije bila svetlost u pravom značenju, već neko mutno zlokobno sijanje bez odsjaja, kao da su svi zraci sunca bili polarizovani. Neposredno pre no što će potonuti u nabreklo more, ugasi se njegov središnji plam, kao da ga je neka tajanstvena sila užurbano utrnula. Ostade samo nejasan srebrnast venac kada se strovali u neizmerni okean.

Uzalud smo čekali da svane šesti dan – taj dan meni još nije svanuo, a Šveđanin ga neće ni dočekati. Od tada pa nadalje bili smo okruženi mra- kom crnim kao katran, kroz koji se nije videlo ništa na dvadeset koraka od broda. Nastavila je da nas obavija večna noć, neublažena fosfornim svetlu- canjem na koje smo bili navikli u tropima. Primetili smo, takođe, iako je nevreme i dalje besnelo nesmanjenom snagom, da se nije više moglo opaziti uobičajeno zapljuskivanje talasa i njihove pene. Svuda oko nas bio je užas i duboka tama, crna sparna pustinja ebanovine. Sujeveran strah postepeno se uvlačio u dušu starog Šveđanina, a moju obuze neko tiho divljenje. Od- bacismo svaku brigu o brodu, kao nešto sasvim beskorisno, pa, pošto smo se pričvrstili što je moguće bolje za trupac jarbola, gledali smo ogorčeno u beskraj okeana. Nismo imali načina da računamo vreme, niti smo mogli da uobličimo makar kakvu predstavu o svom položaju. Ipak, bili smo sa- svim svesni da smo doprli na jug dalje od ijednog prethodnog moreplovca i grdno se začudismo što se nismo susreli sa uobičajenim preprekama leda. U međuvremenu, svaki trenutak pretio je da bude poslednji – svaki goro- stasni talas hrlilo je da nas smlavi. Nadolaženje mora prevazišlo je sve što